ՀՏԴ 342,4

Իրավունք

Նորիկ ՇԱՀՆԱԶԱՐՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի հայցորդ, ԵՀՀ միջազգային հարաբերությունների և իրավագիտության ինստիտուտի դասախոս, ՀՀ ԶՈՒ № զորամասի օպերատիվ բաժանմունքի ավագ սպա, կապիտան
E-mail: norik.shaxnazaryan@yandex.ru, 055021020

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԵՐՄԵՆԵՎՏԻԿԱՆ՝ ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՄԻՋՈՑՈՎ

Հոդվածը նվիրված է սահմանադրության և հերմենևտիկայի տեսական, կիրառական հարցերին: Մասնավորապես համակողմանի վերլուծության են ենթարկվել իրավաբանական և սահմանադրական հերմենևտիկայի հասկացությունն ու նշանակությունը:
Հետազոտության առարկան է՝ ժամանակակից սահմանադրության հասկացությունը, առանձնահատկությունները և զարգացման միտումները:
Հոդվածի նպատակն է բացահայտել սահմանադրական հերմենևտիկայի հասկացությունը, էությունը և բովանդակային առանձնահատկությունները, պարզաբանել նրա անմիջական գործադրման տեսական և կիրառական նշանակությունը իրավակարգավորումների որոտում:
Գիտական նորույթը կայանում է նրանում, որ հոդվածում առաջին անգամ մանրակրկիտ բացատրություն է տրվում հերմենևտիկայի ծագմանը և կիրառմանը իրավագիտության մեջ, համակարգված մեթոդաբանությամբ վերլուծության է ենթարկվում սահմանադրական հերմենևտիկայի տեսական – կիրառական և ամբիվալենտային բնույթը:
Բանալի բառեր՝ *սահմանադրական հերմենևտիկա, իրավաբանական հերմենևտիկա, սահմանադրական վերահսկողություն, սահմանադրական մեկնություն, իրավական*

ակտերի սահմանադրականության դատական վերահսկում, սահմանադրական ինտերպրետացիա, սահմանադրական նորմեր, իրավաբանական կոնֆլիկտ, սահմանադրական – իրավական ինստիտուտներ:

Н. Шахназарян

КОНСТИТУЦИЯ И ГЕРМЕНЕВТИКА ПО ТЕОРЕТИЧЕСКИМ И ПРИКЛАДНЫМ ВОПРОСАМ

Статья посвящена теоретическим и прикладным вопросам конституции и герменевтики. В частности, всесторонне проанализированы понятие и значение правовой и конституционной герменевтики.

Предметом исследования являются понятие, особенности и тенденции развития современной конституции.

Цель статьи - раскрыть понятие, сущность и содержательные особенности конституционной герменевтики, разъяснить теоретическое и прикладное значение его непосредственного применения в области правового регулирования.

Научная новизна заключается в том, что в статье впервые дается обстоятельное объяснение зарождения и применения герменевтики в юриспруденции, при систематической методологии анализируется теоретико–прикладной и амбивалентный характер конституционной герменевтики.

Ключевые слова: *конституционная герменевтика, юридическая герменевтика, конституционный контроль, конституционное толкование, судебный контроль конституционности правовых актов, конституционная интерпретация, конституционные нормы, правовой конфликт, конституционно – правовые институты.*

N. Shahnazaryan

CONSTITUTION AND HERMENEUTICS ON THEORETICAL AND APPLIED ISSUES

The article is devoted to theoretical and applied issues of constitution and hermeneutics. In particular, the concept and meaning of legal and constitutional hermeneutics are comprehensively analyzed.

The subject of research is the concept, features and tendencies of the development of the modern constitution.

The purpose of the article is to reveal the concept, essence and substantive features of constitutional hermeneutics, to explain the

theoretical and practical significance of its immediate application in the field of legal regulation.

The scientific novelty lies in the fact that for the first time the article provides a thorough explanation of the origin and application of hermeneutics in jurisprudence, the theoretical–applied and ambivalent nature of constitutional hermeneutics is analyzed with a systematic methodology.

Key words: *constitutional hermeneutics, legal hermeneutics, constitutional control, constitutional commentary, judicial control of the constitutionality of legal acts, constitutional interpretation, constitutional norms, legal conflict, constitutional - legal institutions.*

Ժամանակակից սահմանադրականության տեսությունը հիմնվում է մեկնաբանական մեթոդաբանությունների վրա[1], որոնք առաջարկում են սահմանադրական տեսության իմաստավորում՝ սահմանադրական նորմերի մեկնաբանման և կիրառման տեսակետից: Լայն իմաստով, մեկնաբանական մեթոդաբանությունները ներկայացնում են մեթոդների հավաքածու, որոնք բացատրում են սահմանադրական-իրավական առանձին ինստիտուտների զարգացման հարաշարժությունը, դերն ու նշանակությունը, նրանց փոխադարձ կապը սահմանադրական և այլ իրավահարաբերությունների իրագործման ընթացքում: Նեղ իմաստով՝ դա սահմանադրական մեկնաբանման եղանակների, ձևերի, տեսությունների համակարգ է, որը կիրառվում է սահմանադրության դատական և այլ մեկնաբանությունների ընթացքում: Մեկնաբանական մեթոդաբանությունները ցույց են տալիս, որ գոյություն ունի որոշակի կապ գրավոր իրավական ակտի՝ սահմանադրության և հերմենևտիկայի միջև:

Որպես տեքստերի մեկնաբանման արվեստ և տեսություն՝ հերմենևտիկան մշակվում և կիրառվում է հասարակագիտության տարբեր

---

[1] *Տվյալ աշխատության մեջ բանավիճային կարգով առաջարկվում է երկու մոտեցում «մեկնաբանական մեթոդաբանություններ» հասկացության վերաբերյալ, քանզի մեր իրավագիտության մեջ բացակայում է «interpretive methodologes» հաստատուն բառակապակցությունը: Տվյալ տերմինը մենք փոխ ենք առել Կալիֆոռնիայի համալսարանի (Սան Ֆրանցիսկո) կողմից հրապարակվող և սահմանադրական իրավունքի հարցերին նվիրված ամսագրից, որի թեմատիկ թողարկումը վերնագրված է «Մեկնաբանական մեթոդաբանություններ. սահմանադրական իրավունքի հեռանկարները» և ներառում է զանազան հոդվածներ ամերիկյան վաղ սահմանադրական բանավեճերում ժողովրդավարական ինքնիշխանության հայեցակարգի զարգացման, սահմանադրության դատական գերակայության և ոչ դատական մեկնաբանման և այլ հարցերի մասին (Hetings Constitutional Law Quarterly. 1997. Vol. 24, N 2, էջ 281-664:*

բնագավառներում՝ փիլիսոփայության, բանասիրության, հոգեբանության, իրավունքի մեջ: Դրա արմատները գալիս են աստվածաբանությունից (Աստվածաշնչի մեկնություններ և եկեղեցու հայրերի գործեր) և հունական դիցաբանությունից: «Հերմենևտիկա» տերմինը հին հունական ծագում ունի: Որոշ գիտնականներ կապում են այն Հերմեսի՝ աստվածների կամքը փոխանցող սուրհանդակի անվան հետ,[1] մյուսները՝ hermeneuein բայի հետ, որը սովորաբար թարգմանվում է «մեկնել», բացատրել», «թարգմանել» արտահայտություններով, կամ էլ hermeneia գոյականի հետ, որը նշանակում է՝ «մեկնել», «մեկնաբանել» (այս հասկացությունն օգտագործվում է նաև «սրբազան գիր», «հաղորդում», «պատվիրան» իմաստով)[2]:

Հերմենևտիկան սովորաբար ընկալվում է որպես մեկնաբանման ընդհանուր սկզբունքների հետազոտություն, ընդ որում՝ նաև տեքստերի մեկնություն: Հերմենևտիկ հետազոտությունն այլևս չի սահմանափակվում միայն այն կանոնների ձևակերպմամբ, որոնց օգնությամբ հնարավոր է կատարել մեկնաբանություն: Այն այսօր ընդգրկում է նաև մարդկային հասկացման բուն պայմանների հետազոտումը[3]:

Հերմենևտիկայի և իրավագիտության փոխկապվածությունն արտահայտվում է, ամենից առաջ, իրավունքի տարբեր ինստիտուտների և աղբյուրների մեկնաբանման մեջ, որոնք վերաբերում են ինչպես պատմական իրավական փաստաթղթերին, այնպես էլ ներկայումս գործող զանազան իրավական ակտերին[4]: Իրավաբանական հերմենևտիկայի տարա-տեսակներից է գրավոր սահմանադրության մեկնաբանումը, որն առանցքային դիրք է գրավում գրավոր նորմատիվ իրավական ակտերի համակարգում[5]:

«Իրավաբանական հերմենևտիկա» եզրույթը բավական տարածված է և կիրառվում է տարբեր իրավական ակտերի (ինչպես գործող, այնպես էլ պատմության գիրկն անցած) տեքստերի մեկնաբանումների բնութագրման համար: Հետևաբար, իրավաբանական հերմենևտիկան ուսումնասիրում է գրավոր տեքստի մեկնումն ու նշանակությունը, այդ պատճառով էլ այն

---

[1] *Տե՛ս* ***Грейс Р.****, Мифы Древней Греции / Под ред. и с послесл. А. А: Тжо-г. 1992, с.44-47.*

[2] *Տե՛ս* ***Inwood M.****, Hermeneutics // Routledge Enciclopedia of Pilosophy CD-ROM / General Editor Ed. Craig. Version 1.0 London, 1998; Palmer R. E. Hermeneutic: Interpretation theory in :JSchleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer. Evanston, 1969, p. 12.*

[3] *Տե՛ս* ***Leyh G.****, Toward a Constitutional Hermeneutics // American Jomal of Political Science/ 1988.vol 32, p.372.*

[4] *Մասնագիտական գրականության մեջ հերմենևտիկան, որպես կանոն, կապում են իրավունքի մեկնման ընդհանուր գործընթացի հետ (Տես՝* ***Суслов*** *В, В. Герменевтика и юридическое толкование // Государство и право. 1997, N* ***6****, с. 115-118).*

[5] *Տես՝ «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը:*

կարելի է բնորոշել որպես տեքստուալ առարկա, որը սկիզբ է առնում հունական և հռոմեական իրավունքի դասական կոդիֆիկացիաներից[1]:

Իրավագիտության մեջ իրավաբանական հերմենևտիկան կոչված է ձևավորելու իրավական ակտերի մեկնման տեսությունն ու մեթոդները: Արդի փուլում դա ունի ոչ միայն ճանաչողական նշանակություն, այլև ծառայում է իրավական նորմերի, սկզբունքների և ինստիտուտների իրագործման գործնական նպատակներին: Իրավագիտության մեջ իրավունքի կամ օրենքի մեկնման խնդիրը դիտարկվել է, ամենից առաջ, իրավունքի ընդհանուր տեսության շրջանակներում, իսկ մի շարք դեպքերում՝ իրավական նորմերի կամ էլ իրավունքի առանձին ճյուղերի (որպես կանոն՝ քաղաքացիական և քրեական) կիրառման տեսության շրջանակներում: XIX դարում իրավունքի տարբեր ձևերի (աղբյուրների) մեկնման հարցերի ուսումնասիրությամբ էին զբաղվել այնպիսի իրավագետներ, ինչպիսիք են Ե. Վ. Վասիլկովսկին, Ա. Դ. Գրադովսկին, Ն. Մ. Կորկունովը[2]: Խորհրդային դարաշրջանում իրավունքի մեկնման հիմնահարցերը մշակվում էին Ա. Բ. Վենգերովի, Ն. Ն. Վոպլենկոյի, Տ. Յա. Նասիրովայի, Ա. Ս. Պիգոլկինի, Ա. Ֆ. Չերդանխի և այլ գիտնականների կողմից[3]: Ընդհանուր առմամբ մեկնման հիմնախնդիրը հատուկ է այն իրավական համակարգերին, որոնցում իրավական նորմն ընկալվում է որպես վարքի ընդհանուր կանոն, իսկ նրա մեկման էությունը հասկացվում է որպես հստակ դեպքի հարմարեցում համընդհանուր օրենքին: Սահմանադրական նորմերին մյուս բոլոր նորմերից ավելի հատուկ է ընդհանուր բնույթը: Սահմանադրության մեջ առավել հաճախ են սկզբունք-նորմերը, նպատակ-նորմերը, խնդիր-նորմերը՝ դրանք բոլորն էլ կրում են ընդհանուր-կարգավորիչ բնույթ: Սահմանադրական նորմերի մեկնության պահանջը պայմանավորված է դրանց ոչ միանման ընկալմամբ և իրավաստեղծության կամ իրավակիրառման գործընթացում ոչ նույնանման իրագործմամբ: Հերմենևտիկ ջանքերը կոչված են վերացնելու այդպիսի բազ-

---

[1] Տե՛ս **Goodrich P.,** *Legal hermeneutics // Routledge Enciclopedia of Pilosophy CD-ROM; Legal Hermeneutics: History, Theory, fnd Pracvtice / Ed. by G. Leyh. Los Angeles; Berkeley (CA),1992.*

[2] Տե՛ս **Васьковский Е. В. ,** *Цивилистическая методология. Ч. 1: Учение о толковании и применении гражданских законов. Одесса, 1901; М., 2002;* **Градовский А. Д.** *О судебном толковании законов по русскому праву 7/ Собр. соч. Т. 7. СПб, 1907, с. XXI-LVIII;* **Коркунов Н. М.** *Лекции по общей теории права. 8-е изд. СПб., 1909*

[3] Տե՛ս **Венгеров А. Б.,** *О прецеденте толкования правовой нормы // Ученые записки ВНИИСЗ. Вып. 6. М., 1966, с. 3-8;* **Вопленко Н. Н. ,** *Официальное толкование норм права. М., 1976;* **Насырова Т. Я.** *Телеологические (целевое) толкование советского закона. Казань, 1988;* **Пиголкин А. С.,** *Толкование нормативных актов в СССР. М., 1962;* **Черданцев А. Ф.** *Толкование советского права. М., 1979.*

միմաստությունը: Դրա հետ մեկտեղ իրավաբանական հերմենևտիկայի զուտ տեխնիկական ընկալումը՝ որպես «բացառապես օրինականացված իրավակարգին աջակցելու նպատակ հետապնդող գիտություն», ըստ ամենայնի, թվում է միակողմանի[1]: Հերմենևտիկան ծառայում է սահմանադրական նորմերի ճիշտ (ճշմարիտ) մեկնմանը և կիրառմանը: Իրավական նոր համակարգի ստեղծման կամ հին համակարգի փոփոխման պայմաններում հերմենևտիկան ունակ է կատարելու նաև վերափոխիչ գործառույթ:

Սահմանադրական հերմենևտիկայի հասկացությունն ու հատկանշանները: «Սահմանադրական հերմենևտիկա» հասկացությունն օգտագործելի է ամերիկյան սահմանադրական տերմինաբանության մեջ «սահմանադրական մեկնաբանում» հասակցության հետ մեկտեղ, սակայն ազգային իրավական ավանդույթում մինչև վերջերս կիրառելի չէր: Սահմանադրական մեկնման զանազան մեթոդներ և տեսություններ լայնորեն քննարկվում են ամերիկյան սահմանադրական իրավունքում, այդ թվում դատական գործունեության, դատական իրավաստեղծության համատեքստում՝ կիրառվելով մեկնման տարբեր սուբյեկտների, սահմանադրության պատմական զարգացման, ժամանակակից պետական զարգացմանը ԱՄՆ-ի հիմնադրամների հայտերի մտադրությունների համապատասխանության վերաբերյալ[2]:

Սահմանադրական դրույթների և սահմանադրական մեկնման սահմանների վերահիմաստավորումը կապված է, որպես կանոն, հասարակական զարգացման ուղղության փոփոխման կամ սոցիալական և տեխնիկական առաջընթացի այնպիսի նոր գործոնների ծագման հետ, որոնք չէին կարող հայտնի լինել 18-րդ դարի վերջերին[3]:

Ու թեև սահմանադրական մեկնումը (ինտերպրետացիան) սահմանադրական հերմենևտիկայի տարատեսակ է, գոյություն ունեն միայն իրեն բնորոշ հատկություններ, որոնք բնութագրվում են կիրառվող

---

[1] *Տե՛ս* ***Гадамер Г. Г.,*** *Риторика и герменевтика // Гадамер Г. Г. Актуальность прекрасного. М., 1991, с. 191.*

[2] *Տե՛ս* ***Ball T.,*** *Constutional Interrelation fnd Conceptual Change // Legal Hermeneutics: History, Theory, fnd Pracvtice / Ed. by/G. Leyh. Berkeley (CA), 1991, p. 129-146; Leyh G. Toward a Constitutional Hermeneutics, p. 369-387*

[3] *Տե՛ս* ***Friedman D., Smith S. D****. The Sedimentary Constitution // Uneversity of Pensilvariia Law Rewiev. 1998. November. Vol 147. Issue I,® 1-90;* ***Peabody B. G.****, Nonjudicial Constitutional Interpretation, Autoritative Settlment, and a New Agenda for Research // Constutional Commentary. 1999. Spring. Vol. 16. Issue 1, p. 63-90;* ***Whittington K. E.****, Dworkin's "Originalism": The Role of Intentions in ConstitutionaHpterpretation // Review of Politics. 2000. Spring. Vol. 62. Issue 2, p. 197-229.*

ընթացակարգերով՝ երկրի իրավական համակարգի վրա ներգործությամբ և իրավաբանական հետևանքներով, որոնք դուրս են գալիս զուտ սահմանադրական իրավունքի շրջանակներից դեպի իրավունքի այլ ճյուղեր ու բնագավառներ: Մեկնումային գործունեությանն առավել բնորոշ է ինչպես ռոմանոգերմանական, այնպես էլ անգլոսաքսոնական իրավական համակարգի պայմաններում գործող ժամանակակից ինդուստրիալ ժողովրդավարական պետությունների համար: Հենց այդ պատճառով էլ ժողովրդավարացման և իրավական համակարգի բարեփոխման պայմաններում սահմանադրական նորմերի մեկնումը հանդիսանում է իրավական կարգի սահմանադրականացման կարևորագույն գործոններից մեկը:

Սահմանադրական հերմենևտիկան սահմանադրության նորմերի մեկնման արվեստն ու տեսությունն է՝ սահմանադրական արդարադատության կամ սահմանադրական վերահսկողության մարմնի կողմից զանազան գործառույթների իրագործման և կատարման ընթացքում, ինչպես նաև սահմանադրական արդարադատության ոլորտի մեջ մտնող տարբեր տեսակի նորմատիվ-իրավական ակտերի սահմանադրական իմաստի ու նշանակության փիլիսոփայական և տեսական-իրավական հիմնավորումը և բացահայտումը:

Մյուս եզրույթները՝ «սահմանադրական մեկնում» կամ «սահմանադրական ինտերպրետացիա», որոնցից նույնպես ստիպված ենք օգտվել, ունեն իրավաբանական հատուկ բովանդակություն և կարող են կիրառվել մի քանի իմաստներով: Ժամանակակից սահմանադրական տեսության մեջ դրանք նշում են. ա) սահմանադրական նորմերի իմաստի և բովանդակության պարզաբանման տեսություն, բ) պետական իրավասու մարմնի կողմից իրավունքի տարբեր սուբյեկտներին սահմանադրական դրույթների բացատրման իրավաբանական ընթացակարգ, գ) սահմանադրական իրավունքի ինստիտուտ, որը ներառում է սահմանադրական պաշտոնական մեկնման մասին գործերի քննումը և դրանց իրավաբանական հետևանքները կարգավորող սահմանադրական նորմերի, օրենքների և այլ ակտերի ամբողջականությունը:

Առանձնացնենք սահմանադրական հերմենևտիկայի հիմնական հատկանիշները, որոնք ելակետային են նրա բնույթի և իրավական համակարգում տեղի ու նշանակության բացահայտման առումով:

1. Սահմանադրական հերմենևտիկային հատուկ է *ամբիվալենտային* բնույթ: Սահմանադրական նորմերի մեկնությունն ունի խառը քաղաքական-իրավական բնույթ և իրականացվում է որոշակի մշակութային և գաղափարախոսական համատեքստում: Սահմանադրության մեկնման

արդյունքները միշտ էլ արտահայտություն են իրավական որոշակի քաղաքականության, որն իրականացնում է պետական այն մարմինը, որն օժտված է տալու հեղինակավոր և իրավունքի այլ սուբյեկտների համար պարտադիր մեկնաբանություններ: Ընդ որում, քաղաքական և մշակութային տարբեր պայմաններում սահմանադրական միևնույն դրույթի մեկնումները կարող են ունենալ մի դեպքում դրական, իսկ մեկ այլ դեպքում՝ բացասական արդյունքներ:

2. Սահմանադրական հերմենևտիկան օգտագործում է փիլիսոփայական և իրավական *տարբեր* կատեգորիաներ: Այսպես, «պոզիտիվ» և «նեգատիվ» ազատության կատեգորիաները կիրառվում են սահմանադրության մեջ ամրագրված հիմնական իրավունքների ու ազատությունների բովանդակության պարզաբանման համար: «Ժողովրդական ինքնիշխանություն» (սուվերենություն), «պետական ինքնիշխանություն», «իշխանությունների տարանջատում» կատեգորիաներն օգտագործվում են Հիմնական օրենքով սահմանված պետական մարմինների ձևավորման և գործունեության կարգի վերլուծման համար: Անշուշտ, մեկնման գործընթացի մեջ ներգրավվում են, առաջին հերթին, սահմանադրական-իրավական կատեգորիաները, որոնք բովանդակային կորիզ են սահմանադրական ցանկացած դրույթի համար: Միևնույն ժամանակ, սահմանադրական հերմենևտիկան մեկնման գործընթացի մեջ է ներառում իրավունքի զանազան ճյուղեր և դրանց համապատասխանող կատեգորիաներ՝ միջազգային-իրավական, քաղաքացիական-իրավական, քրեական-իրավական, ընտանեկան-իրավական, դատավարական-իրավական և այլն: Սահմանադրական հերմենևտիկայի մեջ կիրառվող կատեգորիաների *բազմաճյուղային* բնույթը բացատրվում է սահմանադրությամբ կարգավորվող հասարակական հարաբերությունների ընդգրկման լայնությամբ:

3. Սահմանադրական հերմենևտիկան ենթադրում է նորմերի և սկզբունքների *արժեքորեն կողմնորոշված* մեկնություն: Սահմանադրության վերաբերյալ հերմենևտիկ ջանքերի կիրառումը միշտ հիմնված է սահմանադրական (հակասահմանադրական) որոշակի արժեքների վրա: Մեկնության շնորհիվ ստեղծելով սահմանադրական արժեքների հեղինակավոր պատկեր սահմանադրական հերմենևտիկան հարթել է համաձայնեցման ենթակա արժեքների կոնֆլիկտը: Այդ եղանակով պարզաբանվում են նաև սահմանադրական արժեքների փոխկապվածություններն ու որոշակի հիերարխիան:

4. Սահմանադրական հերմենևտիկան ունի *տեսական-կիրառական* բնույթ, քանի որ բացատրում է իրավական երևույթները իրավական կար-

գավորման կամ իրագործման մեխանիզմի համատեքստում: Սահմանադրական մեկնման ընթացքում ընդհանուր սկզբունքները կամ առանձին նորմերը բացատրվում են ոչ միայն համապարտադիր դրույթների իմաստը բացահայտելու համար, այլև հստակեցվում են իրավունքի կոնկրետ սուբյեկտների կողմից դրանց կիրառման հնարավորությունները: Դրանով է պայմանավորված այն, որ սահմանադրական հերմենևտիկան օժտված լինելով բարձր տեսության հատկանիշներով, միաժամանակ ունակ է ազդել ֆիզիկական և իրավաբանական տարբեր անձանց և պետական մարմինների վրա:

5. Սահմանադրական հերմենևտիկան պարզաբանում է իրավական մտածողությունը՝ ցույց տալով սահմանադրության և իրավական համակարգի այլ տարրերի կառուցվածքային և գործառույթային փոխկապակցությունները՝ սահմանադրության տեքստի, իրավունքի զանազան ճյուղերի նորմերի, ինչպես նաև իրավունքների, ազատությունների, պարտականությունների և լիազորությունների իրագործման ընթացքում իրավունքի տարբեր սուբյեկտների վարքի և գործունեության միջև: Դրանով իսկ բարձրանում է սահմանադրական նորմերի գործողության և իրագործման արդյունավետության աստիճանը:

Ժամանակակից իրավական հետազոտություններում ներկայացված է սահմանադրական նորմերի մեկնությունների բնույթն ու ընթացքը բնորոշող անվանումների ողջ լայն շրջանակը[1]: Մեր հոդվածում «սահմանադրական հերմենևտիկան», «սահմանադրության մեկնություն», «սահմանադրության ինտերպրետացիա», «սահմանադրական մեկնաբանումներ» տերմիններն օգտագործվում են մեկ ընդհանուր հասկացողական շարքում:

«Սահմանադրության մեկնում», «սահմանադրական վերահսկողություն», «սահմանադրական արդարադատություն», «իրավական ակտերի սահամանադրականության դատական վերհսկում» եզրույթների օգտագործումը հաճախ պայմանավորված է հետազոտության օբյեկտի

---

[1] *Գիտության մեջ կան հետազոտություններ՝ նվիրված ինչպես սահմանադրական վերահսկողության տեսությանն ու պրակտիկային, այնպես էլ սահմանադրական դատավարության (արդարադատության) կազմակերպմանն ու գործունեությանը: Տես՝* ***Հարությունյան Գ.****, Սահմանադրական իրավունք,* ***Витрук Н. В.,*** *1. Конституционное правосудие: судеьное конституционное право и процесс. М., 1998; 2. Конституционное правосудие в России* ***(1991-2001 гг.):*** *Очерк теории и практики. М., 2001;* ***Кряжков В. А., Лазарев Л. В.****, Конституционная юстиция в Российской Федерации: Учебное пособие. М., 1998;* ***Кряжков В. А.****, Конституционное правосудие в субъектах Российской Феедерации (правовые основы и практика). М., 1999;* ***Митюков М А., Барнашов А. М.,*** *Очерки конституционного правосудия (сравнительно-правовое исследование законодательства и судебной практики). Томск, 1999;* ***Несмеянова С. Э.****, Конституционное правосудие в Российской Федерации. Екатеринбург, 2000;* ***Шульженко Ю. Л.****, Конституционный контроль в России. М., 1995 և այլն:*

առանձնահատկությամբ: Դրանք միանման չեն իրենց ծավալով և տարբեր կողմերից են բնութագրում սահմանադրության մեկնման հետ կապված իրավական իրականությունը: Կոնկրետ երկրում դրանց հարաբերակցության և օգտագործման հաճախականության վրա ազդում է իրավական և դատական այն համակարգի տեսակը, որի շրջանակներում իրականացվում է իրավական գործունեության տվյալ տեսակը:

Սահմանադրական նորմերի բովանդակությունը և դրա կողմից սահմանվող սահմանափակումները իշխանությունների լիազորությունների, մարդկանց իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ կարող են տարբեր լինել: Սակայն ցանկացած սահմանադրություն, անշուշտ, ներառում է նաև տեքստ: Իսկ սահմանադրությունը, որպես գրավոր տեքստ, անկախ իր բովանդակությունից, ենթադրում և պարտադրում է մեկնության գործընթացի մեջ մտցնել ինչպես սահմանադրական իրավունքի տեսության կատեգորիաներ, այնպես էլ հերմենևտիկայի որոշակի փիլիսոփայություն, որը փորձում է անբացատրելի պայմաններ գտնել բոլոր տեքստերը հասկանալու համար[1]:

Գրավոր սահմանադրության առկայությունը սահմանադրական հերմենևտիկայի տեսության և պրակտիկայի անհրաժեշտ, սակայն ոչ ամբողջապես բավարար նախապայմանն է: Սահմանադրությունը միշտ գործում է որոշակի իրավական համակարգի և սոցիալական միջավայրի պայմաններում: Այն կարող է լինել սոցիալական վերափոխումների գործոն կամ շատ քիչ կիրառվող և նույնիսկ ընդհանրապես չկիրառվող հռչակումների հավաքածու: Իրավական համակարգի և ընդհանրապես ողջ հասարակության վրա սահմանադրության ակտիվ ներգործությունն է, որ ձևավորում է սահմանադրական մեկնության պահանջարկը՝ հատկապես պետության և իրավունքի վերափոխման դինամիկ անցումային ժամանակաշրջանում: Դա առանցքային պայման է սահմանադրական կոնֆլիկտների խաղաղ լուծման և համաձայն սահմանադրական նոր սկզբունքների ու սահմանադրական նոր գաղափարների իրավական համակարգի կայուն վերափոխման համար: Հիմնականում դրանով է բացատրվում սահմանադրության պաշտոնական համապարտադիր և կազուալ կամ միայն կազուալ մեկնաբանման ինստիտուտի այդչափ մեծ տարածումը ետսոցիալիստական պետությունների մեծ մասում:

Իրավական համակարգի վրա ապակայունացնող ազդեցություն գործող սահմանադրական սկզբունքների մեկնաբանությունը, որպես կանոն,

---

[1] *Դրա հետ մեկտեղ Գ, Էյը որպես սահմանադրական հերմենևտիկայի անհրաժեշտ նախադրյալ նշում է «գրավոր դիսկուրսը» («written discourse»):*

պայմաններ է նախապատրաստում սահմանադրական լուրջ բարեփոխումների կամ սահմանադրության մասնակի փոփոխությունների համար: Իրավական համակարգի համար կայունացնող դերակատարություն ունեցող սահմանադրական մեկնությունները նպաստում են սահմանադրական սկզբունքների կենսագործմանը, տարածում են սահմանադրության գործողությունը իրավունքի բարեփոխվող ճյուղերում, վերափոխում են հասարակական գիտակցությունը և ընդհանուր առմամբ ծառայում են առավել կարևոր և սահմանադրորեն նշանակալից հարցերով հասարակական և մասնագիտական (իրավաբանական) ընդհանուր հայտարարի գալու նպատակին, այդ թվում նաև հերմենևտիկ ջանքերի օգնությամբ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ուսումնասիրությունների արդյունքում եզրահանգում ենք, որ կարելի է առանձնացնել սահմանադրական մեկնաբանման պահանջարկ ծնող հետևյալ հանգամանքները.

1. գրավոր սահմանադրության առկայություն, որը կատարում է հասարակական հարաբերությունների և սոցիալական վերափոխումների ակտիվ իրավական կարգավորիչի գործառույթ,

2. սահմանադրության նորմերի և քաղաքական-իրավական իրողության միջև ճեղքվածքի առաջացում, ինչը պահանջում է հարմարեցնել սահմանադրական դրույթները փոփոխված *հասարակական հարաբերություններին,*

3. իրավունքի սուբյեկտների մոտ սահմանադրական դրույթների ոչ ադեկվատ ընկալում և հասկացում, ինչը կարող է հանգեցնել իրավաբանական կոնֆլիկտների և սահմանադրական օրինականության միասնականության խախտման,

4. սահմանադրությանը երկարատև կյանք և նրա զարգացմանը շարունակական բնույթ ապահովելու ձգտումը[1]:

Ըստ մեր տեսանկյան, սահմանադրական մեկնման իրավաբանական նպատակներն ու հնարավորությունները ներառում են իրավական համակարգի տարբեր տարրեր, սակայն, առաջին հերթին, դրանք ներգործում են սահմանադրական իրավունքի և սահմանադրական քաղաքականության ոլորտի վրա: Կարելի է առանձնացնել հետևյալ

---

[1] *ԱՄՆ -ի Գերագույն դատարանի դատավորների կողմից Սահմանադրության մեկնման տարբեր մեթոդների կիրառումը հնարավորություն է տալիս հարմարեցնել նորմերը ժամանակակից պահանջներին և ապահովել նրա կենդանի գոյությունը արդեն քանի սերունդ: Սահմանադրական, մեկնությունների տարբեր ձևերի ու մեթոդների («forms» or «modalities») մասին աձս Fallon R. H.* ***A constructivist coherence theory of constitutional interpretation // Harvard Law Revew. 1987. Vol. 100. N 6, p. 1189-1209***

նպատակները և հնարավորությունները.

1. սահմանադրական նորմերի և իրավունքի այլ ճյուղերի նորմերի համակարգված կապերի բացահայտում,

2. սահմանադրական նորմերի զարգացման և հստակեցման հարցերով օրենսդիրների հնարավորությունների պարզում.

3. սահմանադրության ուղղակի գործողության կանոնների մշակում և դրա սահմանների հստակեցում,

4. վարույթի տարբեր առարկաների մեջ մտնող հարցերի կարգավորման ծավալի բացահայտում,

5. պետության սահմանադրական և օրենսդրական քաղաքականության հիմնական ուղղությունների պարզաբանում (բացահայտում):

Այսպիսով, սահմանադրական հերմենևտիկայի քաղաքական նպատակներն ու հնարավորությունները շոշափում են հանրային քաղաքականության տարբեր մակարդակներ և ընդհանուր առմամբ հակազդում են ծայրահեղական գործիքայնությանը հանրային իշխանության կազմակերպման և իրականացման գործում: Առավել կարևոր է այն հանգամանքը, որ սահմանադրական մեկնությունները նպաստում են հակամարտող քաղաքական խմբերի ու շահերի համաձայնեցմանն ու հաշտեցմանը և ապահովում են քաղաքական կոնֆլիկտների քաղաքակիրթ լուծումը: Պակաս կարևոր չէ նաև այն, որ այդ գործընթացի իրականացման ժամանակ համաչափվում են սոցիալական տարբեր խավերի, քաղաքական և մասնագիտական խմբերի կողմից որդեգրված քաղաքական ու այլ արժեքներ և՛ քննարկման և՛ մեկնաբանման ճանապարհով կատարվում է դրանց հիերարխիայի փոխհամաձայնեցված լեգալացում: Սահմանադրական նորմերի մեկնաբանման սոցիալական նպատակներն ու հնարավորություններն ուղենիշ են ծառայում հասարակական հարաբերությունների ողջ համակարգի համար: Դրա օգնությամբ է կատարվում հասարակության տարբեր ենթահամակարգերի ավելի ընդ-հանուր և բազմակողմանի կարգավորումը, հանրության ամբողջականու-թյան և նրա առանձին մասերի զարգացումների միջև հավասարակշռության պահպանումը:

Գրականություն

1. «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը,
2. **Грейс Р.,** Мифы Древней Греции / Под ред. и с послесл. А.А: Тжо – г. 1992.
3. **Inwood M.** Hermeneutics // Routledge Enciclopedia of Pilosophy CD-ROM / General Editor Ed. Craig. Version 1.0

London, 1998; Palmer R. E. Hermeneutic: Interpretation theory in :JSchleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer. Evanston, 1969.

4. **Leyh G.**, Toward a Constitutional Hermeneutics // American Jomal of Political Science/ 1988.vol 32.
5. **Суслов В. В.,** Герменевтика и юридическое толкование // Государство и право. 1997, N 6.
6. **Goodrich P.**, Legal hermeneutics // Routledge Enciclopedia of Pilosophy CD-ROM; Legal Hermeneutics: History, Theory, fnd Pracvtice / Ed. by G. Leyh. Los Angeles; Berkeley (CA), 1992.
7. **Васьковский Е. В.**, Цивилистическая методология. Ч. 1: Учение о толковании и примении гражданских законов. Одесса, 1901; М., 2002; **Градовский А. Д.**, О судебном толковании законов по русскому праву 7/ Собр. соч. Т. 7. СПб, 1907, с. XXI-LVIII; Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права. 8-е изд. СПб., 1909.
8. **Венгеров А. Б.**, О прецеденте толкования правовой нормы // Ученые записки ВНИИСЗ. Вып. 6. М., 1966, с. 3-8; Вопленко Н. Н. Официальное толкование норм права. М., 1976; **Насырова Т. Я.** Телеологические (целевое) толкование советского закона. Казань, 1988; **Пиголкин А. С.**, Толкование нормативных актов в СССР. М., 1962; **Черданцев А. Ф.**, Толкование советского права. М., 1979.

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական խորհրդի անդամ, ի.գ.դ. Գ.Ս. Ղազինյանը։